

HISTÒRIA ANTIGA

La colonització grega i la civilització ibèrica

Durant el s. VI aC els grecs començaren a navegar pel litoral català. Després dels assaigs efímers dels rodís, els focuus, que acabaven d'establir la base a *Massalia* (Marsella), fundaren, vers el 500 aC, la factoria d'*Emporion* (Empúries), que, amb la de *Rhode* (Roses), veïna, esdevingueren dues de les ciutats gregues colonials establertes més cap a occident. Així Catalunya entrà a l'àrea grega urbana com a acabament del sector grec de Provença i del Llenguadoc. A Empúries els treballs d'excavació continuats des del 1907 fins ara han permès de conèixer la ciutat grega i d'exhumar obres d'art importants. *Emporion* i *Rhode* encunyaren moneda, que fou la primera que circulà entre els indígenes, i que imitaren. L'entrada de l'economia monetària a Catalunya és un dels fets més clars que mostra la influència d'aquestes dues ciutats gregues, però degueren influir també en altres aspectes que no són fàcils de determinar històricament. En tot cas, de l'impacte grec i de les influències derivades dels establiments i del comerç dels fenicis a les costes meridionals de la Península Ibèrica nasqueren la majoria de les novetats que defineixen la cultura ibèrica, documentada a Catalunya almenys des del s V aC, i que enllaça amb la del País Valencià, i d'altres terres de més al sud i de més a l'oest (vall de l'Ebre). Grecs i romans, després, donaren el nom d'*ibers* als habitants d'aquests territoris. No sembla que tingui gaire base, actualment, la divisió entre "ibers en sentit estricte", habitants de la Catalunya Nova, i "pobles indígenes iberitzats", a la Catalunya Vella, tal com fou establerta mig segle enrere, i que suposa que els primers eren invasors vinguts de migdia, i els de la Catalunya Vella, indígenes aculturats. La segona guerra Púnica, que havia començat el 219 aC amb l'atac dels cartaginesos contra Sagunt, continuà amb l'expedició d'Anníbal vers Roma, que travessà el Principat seguint una ruta que ha estat molt discutida. La contraofensiva romana prengué Empúries com a base de desembarcament d'un cos expedicionari (218 aC) que aconseguí d'expulsar els cartaginesos de la Península Ibèrica després d'haver pres com a segona base Tàrraco.

La romanització

Durant els primers temps del domini romà es produïren diverses revoltes indígenes, la més destacada de les quals fou la dels ilergets i altres pobles veïns dirigits per Indíbil i Mandoni. El 195 aC Cató hagué de desembarcar, també a Empúries, amb un exèrcit que aconseguí el domini definitiu de les tribus indígenes de Catalunya. Quan, després, intervingueren en guerres ho feren ja dins el sistema romà, durant el període de les guerres civils de Sertori o de Cèsar i Pompeu. Durant aquesta darrera tingué lloc la important batalla d'Ilerda. Però la transformació profunda, la romanització, no comença a manifestar-se netament fins cap a la fi del s I aC. Decaigué la cultura indígena i s'anà imposant la manera de viure a l'estil romà: penetració del llatí, sistemes legislatius, moneda unificada encunyada a Roma, economia basada en el sistema de la vil·la rústica, sovint precedent llunyà de les cases de pagès actuals, establiment de ciutats de nova fundació o transformació de les antigues, xarxa de vies de comunicació, etc. Administrativament gairebé tot l'actual territori del Principat, llevat d'una petita franja a l'oest, constituí el convent jurídic tarraconense, dins la província dita primerament *Citerior*, i després *Tarraconense*. Tàrraco era alhora capital de la província i del convent. Aquests tres-cents anys corresponents a l'alt imperi, per la profunda transformació que dugueren i per la transcendència que tingueren amb vista al futur del Principat, tenen molta més importància que no li atribueix la historiografia tradicional. Posaren fi a la gran crisi del s III, que somogué tot el món romà. A Catalunya la crisi fou particularment aguda a causa de les invasions dels francs i els alamans, invasions probablement unides a convulsions internes d'origen social. Les ciutats més importants foren poc o molt destruïdes: Tarragona, Barcelona, Empúries, Lleida, a l'igual d'altres de menors, com Badalona. Una gran part de les cases de pagès, les vil·les, ho foren també, i sovint no les referen. D'altres, reconstruïdes, duraren tot el baix imperi i enllaçaren amb l'època visigòtica. Una de les reaccions generals a tot l'occident romà tot just passada la crisi fou la preocupació per la defensa de les ciutats: al Principat el cas més clar és el recinte fortificat de Barcelona, element decisiu per al futur de la ciutat. Resultat de les noves condicions socioeconòmiques, gairebé no hi ha mostres, per contra, de construccions monumentals d'altres menes, llevat del cas excepcional del mausoleu de Centelles a Constantí (Tarragonès).